

distinguiamus a mera successione rerum sine nexu intrinseco, et a mera conditione, etiam sine qua non, et ab occasione; *e*.

2° Notionem causae in omnium gentium linguis plurimae voces exprimunt, v. c. *facio, traho, movéo, quia, cur, ergo, propter*.

Prop. 2^a pars (*objective realem*). Teste experientia sensus intimi, aliquando agimur, et aliquando agimus, i. e. aliquando sunt in nobis mutationes non a nobis pendentes, v. c. si vulneramur ab alio; aliquando sunt in nobis a nobis pendentes, ita ut non nisi nostro interventu esse incipiant et desinant, v. c. si libere currimus; — *a*. talis experientia implicat conscientiam alicujus activitatis sive causalitatis; et ex ea potest intellectus abstrahere conceptum objective realem causalitatis in genere, i. e. rei qua interveniente aliquid incipit existere; *e*.

Objic. 1° Non cognoscimus modum quo causa agat. — *R. d.* non distincte et specificè, *c*; non generice et saltem confuse, *n*.

Objic. 2° Experientia non attingit causalitatem. — *R. d.* externa, *c*; interna, *sd.* non attingit in specie quatenam sit causalitas singularum causarum, *c*; non in genere necessitatem et sufficientiam unius rei ut altera producat, *n*.

Objic. 3° Conscientia attingit facta, non causas. — *R. d.* non causas externas facti, *c*; internas, *sd.* conscientia sola, *tr*; simul cum intellectu, *n*.

§ 2. DE CAUSA EFFICIENTE.

Variae erunt de hac causalitate considerationes; praemissa enim causae efficientis notione, relatio causae ad effectum suum stabilienda est, deinde actionum varietas et specificatio. Post haec quaerenda erit causa physica actionis efficientis, ejusque relatio ad substantiam seu ipsum agens, atque ita notiones venient generales de potentiis earumque divisione, natura, ortu. Tandem conditio necessaria omnis actionis veniet examinanda, praesentia nempe agentis ad passum.

Propositio 56.

Causa efficiens recte definitur : principium actione sua determinans existentiam alicujus rei novae.

Notiones. 1) Causa generatim est principium essendi alterius; sed quum influxus causae possit esse varius, dividitur causa :

}	extrinseca — — adaequate distincta ab effectu.
	{ efficiens — si influit actione sua physica in existentiam alterius.
	{ finalis — si influit bonitate sua agentem alliciendo.
	{ exemplaris — si influit cognitione sui agentem dirigendo.
	intrinseca — — inadaequate distincta ab effectu.
{ materialis — si influit ut pars determinabilis.	
{ formalis — si influit ut pars determinativa.	

2) *Causam efficientem* sensu communi cognoscimus ut id a quo aliquid fit; — eam definit Aristoteles « principium transmutationis in alio prout aliud est; » — sed sic non includit ideam causae creantis, i. e. producentis ipsum primum esse rei sine praevio subjecto.

Prob. Proposita definitio tria enuntiat elementa : 1) principium seu vim, — 2) rem novam existentem, — 3) determinationem ab activitate principii; — *a*. ex inductione, sensu communi et usu hominum, haec tria requiruntur et sufficiunt ad notionem causae efficientis; *e*.

Ad maj. 1) *Vis* non eo ipso quod est, agit; sed potest *a*) esse in actu primo remoto, i. e. in potentia ad agendum, — vel *b*) in actu primo proximo, i. e. expedita ad agendum, si omnia requisita adsunt, — vel *c*) in actu secundo, i. e. hic et nunc exercens suam activitatem.

2) *Nova res* i. e. *effectus*, seu *terminus intrinsecus* actionis, est illud quod fit, quodcumque sit, sive substantia, sive accidens, in ipso agente manens, vel in alio productum.

3) *Determinatio* ab activitate principii, i. e. *actio*; — hujus ideam habemus haud obscuram, sed confusam (non distinctam); — est *a*) id quo interveniente aliquid fit, seu procedit a causa; — *b*) id quo agens est hic et nunc causans; unde actio et causalitas efficiens idem dicunt.

Schol. 1^m *Ulterius naturam activitatis* seu influxus causae in effectum perspicere non valemus; — facile omnes concedunt : *a*) *actionem non esse aliquid medium* realiter distinctum inter agens et effectum; — *b*) *actionem unius esse passionem alterius*, i. e. effectum productum a causa esse realiter ipsam passionem seu modificationem alterius rei, nec distingui nisi ratione; — sed *c*) disputant utrum actio sit aliquid etiam realiter in agente, i. e. utrum causa agendo in aliud etiam ipsa immutetur : affirmat Scotus, negat S^{us} Thomas.

Schol. 2^m *Terminus intrinsecus* actionis : *a*) si est nova substantia totaliter sumpta, non recipitur in aliquo subjecto, sed est ipsum subjectum novum; talis actio vocatur *creatio*;

b) si est nova forma substantialis, haec recipitur in subjecto, scilicet in materia prima, et vocatur talis actio *mutatio substantialis*;

c) si est novum accidens (forma accidentalitatis), recipitur vel in subjecto ipso agente, et vocatur *actio : immanens*;

d) vel recipitur in alio subjecto ab agente distincto, et vocatur *actio : transiens*.

N. B. Etiam creatio et mutatio substantialis vocantur actiones *transeuntes*, quia non immanentes; — ita latiori analogico sensu etiam in Deo intellectio et volitio dicuntur actiones *immanentes*, quia non transeuntes; quamquam nullus in Deo recipitur terminus novus.

Schol. 3^m A termino *intrinseco* actionis distinguendus est ejus terminus *extrinsecus*, seu *patiens*, i. e. subjectum quod terminum intrinsecum in se recipit. — Hic terminus receptus, quatenus est in subjecto aliquid physice

existens, vocatur ejus *forma* (substantialis vel accidentalis); quatenus est ex activitate seu sub influxu agentis, vocatur *passio*; quatenus est immediate productum ab agente, vocatur ejus *actio*. Distinctione rationis ergo differunt *forma*, *passio* unius, *actio* alterius.

Schol. 4^m Respectu dependentiae suae actio est :

- violenta — — quae contra inclinationem subjecti in eo producitur.
- innaturalis — — contra inclinationem naturalem, etiamsi nullus sit actualiter actus elicited inclinationis.
- coacta — — contra inclinationem actu elicited subjecti.
- spontanea — — quae sine violentia ab extra, sed cum necessitate ab intra producitur.
- (stricto sensu : sub ductu cognitionis elicited.
- (latiore sensu : sine cognitione, immanenter tamen producta.
- analogice — : sine cognitione, nec immanens, sed transiens, a principio tamen intrinseco procedens.
- libera — — — quae sine ulla necessitate antecedente, a potentia producitur quae habeat *indifferentiam* :
  - (contradictionis (exercitii) : ad agendum vel non agendum.
  - (specificationis : ad agendum circa objecta formalia diversa.
  - (contrarietatis : ad exercendos actus contrarios circa idem objectum.

Propositio 57.

Causa omnis adaequata continet virtualiter quidquid est perfectionis in effectu.

Notiones. *Causa adaequata* : quae per se solam potest producere effectum; — *inadaequata* : quae non per se solam sufficit, sed aliarum indiget auxilio causarum partialium, quae vocantur *concausae*.

Virtualiter, i. e. habet aequivalentem perfectionem, et quidem sive *formaliter*, i. e. perfectionem ejusdem speciei cum effectu suo, v. c. res calida calorem producens, et haec est *causa univoca*; — sive *eminenter*, i. e. perfectionem excellentioris ordinis, quae idem sed melius praestet ac suus effectus, et haec est *causa aequivoca*.

Prob. De notione causae est producere novum effectum, i. e. communicare novam perfectionem; *a.* nemo dat quod non habet; *e.*

Coroll. 1^m De causa *inadaequata* idem cum proportionem dicendum; scilicet continet perfectionem quae et quatenus ab ipsa procedit in effectum.

Coroll. 2^m *Effectus non superat causam*, i. e. nullus effectus potest esse perfectior adaequata causa sua; secus containeret aliquam perfectionem quam non containeret causa; — dicitur etiam : *natura non potest ferri supra seipsam*.

Coroll. 3^m *Omne agens agit sibi simile*, i. e. in effectu ponit perfectionem suae similem aliquomodo.

Coroll. 4^m Similitudo effectus est potius cum causa principali (i. e. a qua

primario producitur et pendet) quam cum causa instrumentali (i. e. quae ab alia principali movetur et regitur, v. c. calamus scriptoris).

Coroll. 5^m *Causa necessaria*, positis omnibus requisitis, *tantum semper agit, quantum potest*; nam haec est differentia inter causam liberam et necessariam, quod positis omnibus ad agendum requisitis, libera possit se determinare ad agendum vel non agendum, ad hoc vel illud agendum; necessaria autem sit natura sua determinata ad agendum; ergo si positis omnibus requisitis causa in toto vel in parte non ageret, esset in toto vel in parte non necessaria sed libera.

Coroll. 6^m *Quale esse tale operari*, i. e. ex perfectione effectus aestimare licet perfectionem causae necessariae, seu : modus operandi sequitur modum essendi (sed hoc intelligendum de modo essendi causae, nam modus accidentalis saepe nihil mutat quoad effectum).

Coroll. 7^m *Effectus causae necessariae proportionatus est tempori*.

Coroll. 8^m De causae libertate judicare licet ex inconstantia actionis et modi agendi, in iisdem circumstantiis, positis omnibus requisitis.

Coroll. 9^m Effectuum diversitas non semper causarum multipliciter arguit, nam potest una causa plures diversos habere effectus.

Coroll. 10^m *Causa causae est causa causati*, i. e. causa quae causam immediatam effectus producit et determinat ad agendum, debet dici causa, mediata quidam sed vera, hujus effectus; — non tamen causa quae causam immediatam producit sed non determinat ad agendum, v. c. Deus peccatorem; — non agitur de causa quae aliam non producit, sed ad agendum regit et movet : haec enim non est causa causae sed causa principalis, altera est causa instrumentalis.

Coroll. 11^m *Causa in actu simul est cum effectu in actu*, i. e. causa, prout est actu causa efficiens, necessario includit effectum aliquem suo conatui accommodatum, et ad quem immediate ordinatur.

Coroll. 12^m *In serie causarum efficientium non datur processus in infinitum*, nam hae causae, *inter se subordinatae*, nullam haberent primam, nec proin mediam nec ultimam, neque ullum effectum ultimum. Non tamen eadem ratio probaret si causae dicerentur *coordinatae* seu inter se independentes, ubi non prior et posterior; tunc enim repugnaret tantum ex notione multitudinis infinitae (cfr. infra).

Propositio 58.

Actio specificatur per suum objectum formale.

Stat. quaest. 1) Quaeritur quomodo actiones inter se distinguantur, et quidem non de distinctione numerica sed specifica, essentiali, agitur. Et dicimus specie diversas esse actiones quae objecta formalia essentialiter diversa habent.

2) Actiones inter se differre possunt : 1) secundum intensitatem, v. c.

opinari, credere; — 2) secundum velocitatem, v. c. ambulare, currere; — 3) secundum habitum et privationem, v. c. quiescere et moveri; — 4) secundum objecta contraria ejusdem generis, v. c. videre album et nigrum; — 5) secundum objecta diversorum generum, v. c. apprehendere et moveri. — Ex his non quatuor priora sed solum quintum specificat actum. Quod de primo et secundo videtur satis clarum; — de tertio autem sufficit notare, habitum et privationem opponi ut ens et non ens, non vero ut entia opposita; — de quarto denique animadvertendum, objecta specie diversa sub eodem genere attingi actione proportionata notae genericae potius, quam notae specificaе objecti : haec enim modaliter tantum modificat actionem.

Notiones. 1) *Actio* hic intelligitur actus ultimus agentis, seu activitas ipsa qua subjectum constituitur formaliter agens; — est ergo actus ipse, non prout hic spectetur *objective*, i. e. prout consistit in hac vel illa entitate; — nec *terminative*, i. e. prout habet realitatem actualiter productam, seu in facto esse; — sed *principiative*, i. e. prout est in fieri sub influxu agentis.

2) Distinguendi sunt a) *terminus intrinsecus* actionis, i. e. id quod novum producitur actione; — b) *terminus extrinsecus passivus*, i. e. id quod perficitur actione, seu subjectum in quo recipitur novum illud productum; — c) *terminus extrinsecus objectivus*, i. e. id circa quod efficitur, seu ad quod essentia sua refertur novum illud.

3) Quoad actum cognitivum et appetitivum, iterum distinguendus est terminus extrinsecus objectivus *materialis*, seu objectum materiale, i. e. id quod cognoscitur, vel appetitur; — et terminus objectivus *formalis*, seu objectum formale, i. e. res sub quo respectu cognoscitur vel appetitur.

4) Uno conspectu comparari possunt :

id quod producitur est :	ergo actionis terminus		
	intrinsecus	extrinsecus	
		passivus	objectivus
<i>immanens</i> in ipso agente. <i>latiori sensu</i> : in supposito agente aliquod accidens : locomotio — — — novae partes, } organa, } partium augmenta, }	motus localis	supp. agens	id ad quod movetur
	haec partes	supp. agens	— — — —
<i>strictiori sensu</i> : in ipsa facultate elicente cognitio — — — appetitio — — —	cognitio	facultas eliciens	res cognita
	appetitio		res appetita
<i>transiens</i> ex agente in aliud patiens — — — —	haec mutatio	res mutata	— — — —

5) *Objectum formale* per quod specificatur actio est terminus extrinsecus objectivus formalis, quoties ille habetur (in locomotione, cognitione, appetitione); et est terminus intrinsecus quoties objectivus nullus est (in vegetatione, et actione transeunte); nunquam autem terminus extrinsecus passivus.

Prob. Actio est activitas qua agens producit aliquid novum; ac proinde est essentialiter alia, i. e. aliter coaptata, ut producat aliquid novum essentialiter aliud; a. illud novum est essentialiter aliud quoties objectum formale actionis est essentialiter aliud; e.

Ad maj. Activitas agentis est medium quod physice determinare debet novum ens ut existat, et ut tale existat.

Ad min. 1 part. Si nullus est terminus objectivus extrinsecus actionis (scilicet in actione vegetativa et actione transeunte), ipsa res nova producta seu terminus intrinsecus actionis est ejusdem objectum formale; e.

Ad 2 part. Si datur terminus objectivus extrinsecus actionis, ipse est objectum formale actionis, et ad illum habet res nova producta relationem vi essentiae suae (scilicet cognitio, appetitio, motus localis); a. quod vi essentiae suae habet relationem, est essentialiter aliud si terminus hujus relationis generice, i. e. tota essentia, est alius; e.

Schol. 1^m In actu viventis aliud impellentis, v. c. hominis manu globum moventis, distinguendus est actus immanens locomotionis propriae, saltem partialis (manum moventis), et actus transiens impulsione alterius; prioris actionis principium est potentia locomotiva immanens; posterioris principium est potentia resistiva, elastica, etc.

Schol. 2^m In propositione dicimus ab objecto desumi specificationem actus, sed non dicimus a solo objecto desumi posse. Desumitur enim saepe etiam a principio specificè diverso, v. c. intellectio angelica et humana, fides naturalis et supernaturalis, etiam ubi objectum formale esset idem. Nam modus operandi sequitur modum essendi, i. e. tam perfecta et excellens, et eo modo perfecta est circa suum objectum operatio, quam perfecta et qualis est essentia operantis. Si ergo poterit aliunde constare de essentia, poterit etiam inde concludi essentialis perfectio actus, v. c. an sit materialis, finitus, dependens, vitalis.

Schol. 3^m In his omnibus satis clarum est nullum esse sermonem de divinis, sed de creatis tantum; nam in Deo summa est simplicitas, nulla multiplicabilitas, nec numerica nec specifica.

• **Propositio 59.**

Omni actioni correspondet duplex potentia : activa in agente, ex qua effectus dimanat; et passiva in patiente, quae per effectum actuatur et perficitur.

Stat. quaest. 1) De solis creatis agitur, nam de Deo cfr. theol. nat.

2) In actione transeunte patet potentiam activam et potentiam passivam realiter distingui, nam sunt in duobus subjectis distinctis; sed utrum in

actione immanente, quum sint in eodem subjecto, etiam sint realiter an ratione tantum distinctae, non est hic inquirendum. Affirmamus solam existentiam illarum.

3) Quaestio igitur haec est, *quibus ex principiis oriatur actio*. Et evidenter principium actionis est substantia agens, quae utpote natura, est principium primum radicale omnium actionum et passionum; neque de isto primo principio jam quaeritur amplius. Verum quaeritur nunc de principiis proximis, de illis nimirum quae non radix prima et indifferens sint ad hanc vel illam specificam actionem producendam, hoc vel illo modo; sed quae proxime et determinate hanc actionem potius quam aliam, hoc potius quam illo modo. faciat a substantia produci.

4) Tale principium dicimus esse *potentiam correspondentem*. Potentia hic non intelligenda est potentia *objectiva*, mera possibilitas actionis; nam quaeritur de physico aliquo principio agendi. Potentia ergo erit *subjectiva*, i. e. aliquid positivi existens in agente, vi cuius possit agere; et aliquid positivi in patiente existens, vi cuius possit pati talem effectum. Haec potentia utrum a subjecto suo, a substantia, sit realiter an ratione tantum distincta, nondum hic, sed mox infra inquiremus.

Prob. 1^a pars (*potentia activa*). Ut aliquis effectus ab agente substantia vere producat, debet haec substantia habere in se aptitudinem aliquam seu capacitatem proportionatam ad hanc specificam actionem producendam; — *a.* haec aptitudo proportionata: 1) est aliquid positivum in substantia existens, non merum figmentum mentis nostrae; — 2) correspondet specificae actioni ad quam producendam destinatur; — 3) actione non perficitur ac recipit effectum in se, sed causa est cur effectus extra potentiam in passo existat, ac proinde ex ipsa dimanet; *e.*

Prob. 2^a pars (*potentia passiva*). Ut aliquis novus effectus in subjecto patiente vere producat, debet hoc subjectum habere in se aptitudinem aliquam proportionatam ad hanc specificam sumptam mutationem subeundam; — *a.* haec aptitudo proportionata: 1) non est figmentum mentis, sed aliquid positivi in subjecto existens; — 2) correspondet specificae actioni ad quam patiendam destinatur; — 3) recipiens effectum, non illum mechanicè, sicut in vase, per merum contactum extrinsecum accipit, sed physice et intrinsece, tamquam subjecto inhaerentem; ac proinde subjectum fit actu id quod antea erat in potentia, seu quod poterat esse; *e.*

Coroll. 1^m Ergo potentia subjectiva, tum activa tum passiva, ab actu suo realiter distinguitur; nam: 1) potentia activa est realiter principium effectivum actionis; *a.* vera efficientia non est nisi inter ea quae realiter differunt (secus eadem res seipsam efficeret); — 2) potentia passiva est realiter praesupposita, ut praesexistens in subjecto patiente, ante receptionem actionis; *a.* nequit eadem res sibi ipsi realiter praesistere.

Coroll. 2^m Ergo potentia subjectiva, tum activa tum passiva, ab actu suo essentialiter differt; nam sibi mutuo opponuntur ut causa et effectus, se mutuo excludunt ut privatio et habitus.

Coroll. 3^m Ergo *potentia est ejus cuius est actus*, i. e. cui subjecto convenit habere hunc aliquem actum, huic convenit habere correspondentem potentiam.

Propositio 60.

Potentia subjectiva specificatur per actionem correspondentem.

Stat. quaest. 1) Quaeritur de distinctione essentiali inter varias potentias activas, et inter varias potentias passivas. Nondum explicite quaerimus utrum istae distinctiones sint reales et physicae, an vero rationis rationatae tantum, de quo mox infra. Quaeritur ergo proprie quomodo debeant inter se potentiae specificari.

2) Explicant a) alii: potentias per actus distinguere a posteriori, tanquam per effectus suos; — b) alii per actus distinguere a priori, tanquam per causam, sed extrinsecam, non intrinsecam; — c) alii, cum S^o Thoma: per actus distinguere intrinsece et essentialiter, non quod ipsi actus sint differentiae intrinsece constituentes potentias, sed quod in coaptatione intrinseca ad actus consistit intrinseca differentia specifica potentialium. — Hanc ultimam tenemus explicationem.

3) Dicimus igitur: a) talem esse speciem potentiae, qualis sit species actionis ad quam producendam vel patiendam ordinatur; — b) essentialiter aliam esse potentiam, ubi ad essentialiter aliam actionem ordinatur.

4) Non tamen dicimus aliam esse potentiam activam, ubi ad actiones diversas circa objectum formale generice idem ordinatur, v. c. idem appetitus bonum suum possidens fruitur, anhelans bonum absens cupit, bonum futurum exspectans sperat.

Prob. Ea quae *suapte natura* ad aliud referuntur, necessario suam distinctionem ab illo alio sumunt; *a.* potentiae subjectivae *suapte natura* referuntur ad actiones correspondentes, producendas vel recipiendas; *e.*

Ad maj. Si sua natura ad aliud referuntur, eorum essentia est referri ad aliud istud; *a.* sic suam distinctionem aliter nequeunt habere nisi per istud aliud; *e.*

Objic. 1° Actiones sunt posteriores potentiis; *a.* specificans praesupponitur specificato; *e.* — *R. d. maj.* in ratione finis, *n.*; in ratione executionis, *c.*; — *c. d. min.* praesupponitur saltem aliquomodo, v. c. in ratione finis, *c.*; semper in ratione executionis, *n.*

Objic. 2° Nota specifica est intrinseca specificato; *a.* actio est extrinseca potentiae; *e.* — *R. d. maj.* nota ipsa specifica, *c.*; res unde nobis agnoscitur specificatio, et ex qua ut ex fine determinatur specificatio, *n.* — *d. min.* actio est extrinseca potentiae (i. e. potentia non est actio vel aliquid actionis), *c.*; ipse ordo ad actiones est extrinsecus potentiae, *n.*

Objic. 3° Distinctivum et constitutivum rei debet esse aliquid determinatum et indivisibile; *a.* actiones (et objecta) quae ad unam potentiam per-

minent, sunt multiplices; *e.* — *R. c. maj. et min.*; — *d. cons.* non specificatur potentia per ultimas determinationes et modificationes actuum, *c.*; non per notam communem harum actionum essentialem, *n.*

Propositio 61.

Potentiae naturales realiter distinguuntur inter se et a substantia.

Stat. quaest. 1) Ex dictis passim in praecedentibus colligi potest divisio potentialium, ita ut sit

}	}	potentia — — principium proximum operandi vel patendi.
}	}	naturalis — — proprietas inseparabilis substantiae, principium quo operari potest, sine quo non potest.
}	}	accidentalis — — non inseparabilis proprietas, sed accidentalis separabilis qualitas, principium proximum quo substantia operatur (accidens absolutum physicum),
}	}	{ sine qua non potest substantia has operationes efficere (v. c. qualitas sensibilis).
}	}	{ sine qua tamen potest, sed minus facile (habitus, dispositio, aptitudo mobilis).

2) De potentiis accidentalibus, accidentibus absolutis physicis, notum jam satis est, eas esse tum inter se, tum a substantia realiter distinctas.

3) Sed manet quaestio de ipsis potentiis naturalibus: utrum et ipsae, licet a substantia inseparabiles proprietates, quoad essentiam tamen propriam sint accidentales qualitates, accidentia absoluta physica; an vero aliud nihil sint nisi ipsa substantia, natura, per varios mentis nostrae conceptus, sub distinctione rationis ratiocinatae repraesentata. Prius affirmamus cum scholasticis longe plurimis; alterum tenent nominales, et inter recentiores ii omnes qui praeter substantiam nihil dignoscunt; tertiam aliquam intermediam sententiam defendunt Scotistae, distinctionem suam formalem afferentes.

4) Supponimus ut evidens: a) actionem terminative spectatam esse vere aliquid reale, aliquam entitatem accidentalem, non merum figmentum mentis nostrae; — b) actionem esse realiter distinctam a substantia, tum agente tum patiente; — c) actiones inter se esse realiter distinctas.

Prob. 1^a pars (inter se). Potentiae naturales, 1) sunt in substantia aliquid reale physicum, non merum mentis figmentum, sed influens in effectus; — 2) essentia sua proportionatae ac destinatae singulae ad singulas operationum vel passionum species, et quidem proportionem ultimo specificata; — 3) independenter aliae ab aliis possunt intendi, remitti, minui, tabescere; — *a.* quae talia sunt, inter se etiam realiter distinguuntur; *e.*

Ad maj. Haec omnia ex ipsa notione potentialium activarum et passivarum, et ex antea probatis, nunc supponi debent.

Ad min. Intelligi non possunt realitates physicae, quae vi suae essentiae

sint determinatae ad alias, imo ad oppositas specificationes, quae in suo esse et operari possint simul aliae intendi et crescere, aliae minui et tabescere, ita tamen ut sint a parte rei unum idemque reale physicum, et distinctio rationis tantum interveniat; at vero si distinctio realis interveniat, et quidem tunc solum, optime et plane omnia intelliguntur; *e.*

Prob. 2^a pars (a substantia). 1° In una eademque individua substantia possunt plures numero et specie realiter distinctae potentiae naturales esse; *e.*

Prob. 2° Potentia subjectiva naturalis est dispositio substantiae qua possit determinate hanc specificam actionem potius quam aliam producere vel pati; — substantia vero, seu natura, est principium agendi vel patendi, non hanc specificam actionem potius quam aliam, sed proportionatum radicaliter ad plures varias indifferentes; — *a.* nequit unum idemque esse realiter indifferens ad varias actiones, ad quas habeat proportionem et destinationem radicalem, generalem tantum, et tamen esse simul ultimo specificè determinatum ac proportionatum ad unam specificam actionem potius quam ad alias; *e.*

Idem aliis verbis. Ab uno ente finito, ut uno, non possunt plura genere diversa procedere effective (vel recipi passive) immediate; *a.* a substantia finita una multae procedunt operationes effective (vel recipiuntur passive) genere diversae; *e.* ab ea non ut una procedunt, sed ab ea ut aliquomodo multiplici, nempe in potentiis.

Ad maj. Si est unum, manet, ut unum, indifferens ad varias operationes, ac proinde manet determinandum, diversificandum ad eas per additam determinationem, quae erit potentia.

Ad min. v. c. operationes resistivae, attractivae, electricae, vegetativae, sensitivae, intellectuales.

Objic. 1° Non sunt multiplicanda entia sine necessitate; *a.* substantia per seipsam suas operationes efficere potest; *e.* — *R. c. maj.* — *n. min.* (potentia quae per accidens actuatur immediate, nequit esse substantia, sed qualitas substantiae; nam natura actuaretur per se, i. e. necessario et semper eodem modo; non per accidens, i. e. differenter pro adjunctis, et actionibus specificè diversis).

Objic. 2° Substantia potentias suas activas a se distinctas exigeret aut ob perfectionem suam, aut ob imperfectionem suam; *a.* neutrum; *e.* — *Prob. min. 1 part.* Jam in Deo infinite perfecto potentia activa ab essentia distingueretur. — *2 part.* Qualitas addita imperfectior est quam ipsa substantia; *a.* haec ejus imperfectio non obstat quominus immediate operetur; *e.* neque imperfectio substantiae obstare potest.

R. d. maj. aut ob meram perfectionem, aut ob meram imperfectionem suam, *n.*; ob suam perfectionem, non tamen omnimodam, sed imperfectioni mistam, *c.* (*perfectio* haec est, quod substantia seu natura de se est principium remotum actionum, ac proinde habet exigentiam ad potentias habendas, i. e. principia proxima; *imperfectio* admixta est quod substantia de se non omnes perfectionis accidentales modos subjecto tribuere potest).